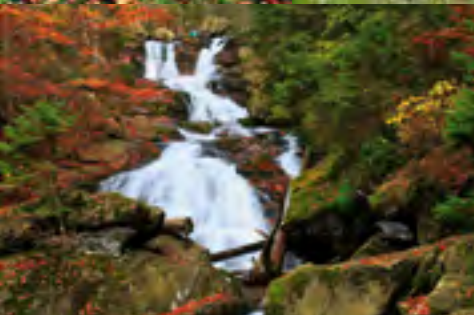

Biosférická rezervace

Šumava

Dobrá adresa pro život

Pár slov úvodem

Ta krajina nás fascinuje. Snad svojí rozlehlostí a pořád ještě jistou opuštěností. Máme ji rádi a stejně jako rodiče projevují lásku svým dětem, i my se ji snažíme chránit. V dobré víře jsme vyhlásili chráněná území, jenže pak přemýšlíme, co s nimi. Naučili jsme se žít s chráněnou krajinnou oblastí a nějak si nevíme rady s národním parkem. Proč tedy ještě nějakou další, navíc „ochranářskou“ kategorii?

Není u nás mnoho lidí, kteří ví, že na Šumavě máme biosférickou rezervaci. Je jednou z dosud velmi málo využívaných možností, jak přispět k tomu, aby se na Šumavě dobře žilo a při tom našem snažení se nám pod rukama jaksi nerozplynula.

Pojďme si společně říci o biosférické rezervaci něco více. Pro začátek postačí vědět, že co do rozlohy se velmi přibližně shoduje s územím obou velkoplošných chráněných území – chráněné krajinné oblasti a národního parku. A začněme, nijak překvapivě, od dochovaného přírodního dědictví.

Z pohledu střední Evropy Šumava představuje rozsáhlé souvislé území s nejméně narušenou horskou přírodou. Navzdory narůstajícím lidským aktivitám, zvláště vlivu sklářství a dřevařství, datujícím se od středověku, zůstal tento horský systém územím s nejsouvislejšími rašeliništi. I proto zde mohla ve druhé polovině 20. století na české i bavorské straně vzniknout velkoplošná chráněná území. Na české straně byla v roce 1963 zřízena chráněná krajinná oblast o rozloze 1630 km², následně roku 1990 přibyla biosférická rezervace (1 670 km²) a nakonec na jejich přírodně nejceněnější části byl v roce 1991 vyhlášen národní park (690 km²). Tato chráněná území zahrnují většinu z nejceněnějších přírodních společenstev Šumavy s potřebou jejich přísné ochrany, jako jsou například zbytky pralesovitých porostů horských lesů, ledovcová jezera nebo horská či údolní vrchoviště. Zároveň však Šumava představuje všudypřítomné prolínání málo dotčené přírody se stopami staleté přítomnosti člověka, dodávající této na středoevropské poměry velmi řídké osídlené oblasti osobité kouzlo a zvláštní tajemno. A právě biosférická rezervace, jež v sobě slučuje oba fenomény – přírodu a člověka – nám může pomoci lépe chápat naše začlenění do přírody, jejíž jsme nevydělitelnou součástí. Díky kulturní krajině šumavského podhůří dokážeme ostřeji vnímat nespoutanost divoké přírody jádrových území národního parku a stejně nám zdánlivá neuspořádanost této divočiny pomáhá docenit malebnost krajiny Pošumaví po staletí opečovávané člověkem.

Přírodu
jsme
zdědili

Rostlinstvo

Rostlinstvo Šumavy je charakteristické celkově nižší druhovou rozmanitostí ve srovnání např. s vegetací alpských či karpatských oblastí. Je to dáno zejména poměrně jednotvárnými geologickými a půdními poměry a současně i výraznou převahou lesní vegetace v pohoří, kterému až na malé ostrůvky chybí subalpínský vegetační stupeň. Na druhé straně je Šumava poměrně rozsáhlé pohoří s dostatkem prostoru pro odchylky v místních přírodních poměrech, jež se projevují i ve složení místní flóry a zastoupení vegetačních typů. Dobře je to vidět např. při srovnání ploché vlhčí oblasti Šumavských Plání s členitými suššími partiemi JV části Šumavy, šumavským předhůřím nebo západně situovanou geologicky chudší oblastí Královského vozu.

Přirozené bezlesí

Přirozená nelesní vegetace se na Šumavě vyskytuje pouze ostrůvkovitě a na velmi malých plochách. Pod horní hranicí rozpínavého lesa se bezlesí dlouhodobě udržuje pouze na extrémních stanovištích. V období před lidským osídlením byly tedy jediným místem výskytu přirozené nelesní vegetace stěny jezerních karů, subalpínská prameniště, mrazová bezlesí, vrchoviště, skalní štěrbin apod. Později se tato stanoviště stala významným zdrojem druhů, které se podílely na vytváření nelesních společenstev podmíněných činností člověka.

Nejlépe dochovaná primární společenstva Šumavy představují horská šumavská vrchoviště, označovaná zde často jako slatě. Ačkoli zpočátku vznikala jako pramenné močály slatinného rázu, mají dnes charakter typických, na živiny chudých vrchovišť. V závislosti na poměrech stanoviště se na Šumavě vrchovištní ložiska vyvíjela ve dvou základních typech: Jako horská a jako údolní vrchoviště, mezi nimiž existují přechodové formy.

Šumavské lesy

Šumava a les patří neodmyslitelně k sobě a i dnes lesy pokrývají většinu rozlohy biosférické rezervace. Lesní společenstva v oblasti Šumavy jsou vedle geologického podloží ovlivněna tvářností povrchu a půdami vesměs chudými na obsah vápníku, jež limitují druhovou pestrost rostlinných společenstev. Vývoj lesa a současný stav porostů zde úzce souvisí s hospodářským a kulturním rozvojem území. Vzhledem k pozdnímu osidlování oblasti je druhová skladba porostů místy ještě blízká původnímu složení (smrk, jedle, buk, klen, jilm), byť smrk nad ostatními dřevinami převažuje. Poslední desetiletí péče o les v celé biosférické rezervaci jsou nicméně charakteristická cílenou snahou většiny hospodařících subjektů o „zpřírodnění“ lesů a jejich přiblížení přirozené druhové skladbě.

Tato přeměna neproběhla a ani dnes neprobíhá vždy pouze v rámci zavedených standardů, na něž jsme zvyklí. Dosud neukončenou veřejnou diskuzi vyvolal vznik rozsáhlých ploch odumřelého lesa v jádrových oblastech národního parku, umožněný bezzásahovým režimem uplatňovaným orgány ochrany přírody po orkánech (Kyril). Rozsáhlé polomy zůstaly na části ploch nezpracovány a umožnily přemnožení podkorního hmyzu a odumření smrků.

Na druhé straně, již sotva zpochybnitelné příznaky měnícího se klimatu, představují výzvu k adaptačním opatřením i v tak tradičním odvětví využívání přírodních zdrojů jako je lesnictví. Biosférická rezervace představuje ideální prostředí pro uplatnění všech forem lesnického managementu ve srovnatelných podmínkách, s možností jejich obecného užití při zacházení s tímto pro nás tak cenným přírodním zdrojem.

Louky a pastviny

Naprostá většina dnešního bezlesí na Šumavě, s výjimkou několika již uvedených společenstev jako jsou například rašeliníště, vznikla činností člověka a je na jeho trvalé péči závislá. Intenzita lidské péče byla a je i dnes určující pro charakter

šumavského bezlesí a zásadním způsobem ovlivňuje biologickou rozmanitost. Každý z nás rozpozná bohatou škálu luk a pastvin od těch dnes již nevyužívaných a zvolna zarůstajících v odlehlých lokalitách národního parku až k pravidelně sečeným či paseným v blízkosti venkovských dvorů

v obydlenějších lokalitách blíže okraji biosférické rezervace. A právě toto prolínání různé intenzity využívání, často i v malém místním měřítku, činí biosférickou rezervaci Šumava tak pestrou, jak z hlediska druhového, tak i z hlediska krajinného rázu. Vědci a legislativci dlouhodobě a těžce zápasí s tímto obtížně uchopitelným termínem, pro lidi žijící na Šumavě i pro její vnímavé hosty je krajinný ráz pocitem místa, kde je jim dobře.

Živočichové

Zvířena Šumavy se dotvářela do dnešní podoby v době poledové a měla původně téměř výhradně lesní charakter. Většina druhů živočichů vázaných na les se zde udržela až do současné doby a také dnes patří k nejcharakterističtějším druhům. Výraznější změny ve složení živočišných společenstev nastaly v souvislosti s větší kolonizací Šumavy člověkem, jež byla spojena nejprve s rozvojem sklářství a později i dřevařství (zhruba od 10., ve větší míře od 14.–16. století).

S novými krajinnými prvky (louky, pole, sídliště, komunikace apod.) došlo ke zpestření zdejší fauny o druhy obývající

otevřenou krajinu a o druhy vyskytující se v blízkosti lidských obydlí a využívající změn prostředí způsobených člověkem. Naopak postupně ubylo živočichů vázaných na přirozená stanoviště a velcí predátoři (medvěd, vlk, rys, kočka divoká nebo někteří dravci) vymizeli také vlivem přímého pronásledování člověkem. Někteří z velkých predátorů (rys) byli na Šumavu člověkem úspěšně navraceni, jiní (kočka divoká, vlk) se zvolna navrací sami. Pro některé (medvěd) je dnešní Šumava, byť s národním parkem, již zřejmě zapovězená.

Uznání vysoké přírodní hodnoty Šumavy a její relativní zachovalosti vyústily ve vyhlášení dvou velkoplošných chráněných území. Nejprve to byla v roce 1963 Chráněná krajinná oblast Šumava, vyhlášená na 1 630 km², a v roce 1991 na její části přiléhající ke státní hranici následovalo ustanovení Národního parku Šumava s rozlohou 690 km².

Mezi hlavní důvody vyhlášení velkoplošné ochrany Šumavy patří i dnes ojedinělý rozsah zachovalých přirozených a přírodě blízkých společenstev a zejména pak jejich celistvost bez zásadního narušení tranzitními komunikacemi, vysoká lesnatost (až 85% v centrální části Šumavy) a rozsáhlé plochy rašelinišť, zahrnutých mezi mokřady mezinárodního významu v rámci tzv. Ramsarské úmluvy. Mnohé z chráněných živočichů a rostlin jsou původem z ledových dob a mnohé se vyskytují pouze na Šumavě ve vazbě na místní prostředí. Ochrana přírody ve velkoplošných územích je již z podstaty jejich vyhlášení samozřejmou prioritou vyhlašovatele. Vidíme to zejména v případě národního parku, jehož funkce ve vztahu k území je logicky konzervativní. Proto již z titulu svého vyhlášení je očekávání podpory „standardního“ rozvoje území ze strany Správy Národního parku, tak jak jej chápeme v běžné krajině, sotva naplnitelné. Spolupráce Správy NP a místních samospráv je však vzájemně velmi žádoucí a prospěšná, např. při společné péči o návštěvníky území s celou škálou příležitostí pro místní obyvatele.

Jedním z hlavních důvodů vyhlášení chráněné krajinné oblasti v roce 1963 byla ochrana krajiny, historicky kulturní středohorské krajiny. Po vyhlášení národního parku na přírodně nejceněnějších oblastech tehdejší CHKO je udržení krajinného rázu, vytvořeného z velké části kulturní činností člověka, jedním z hlavních předmětů péče Správy CHKO.

Při cestě za pochopením pojmu biosférická rezervace jsme se až dosud zabývali přírodou a její ochranou, zde se poprvé setkáváme s kulturou.

Přírodu chráníme

Krajina a lidé, lidé a krajina

I přes poměrně pozdní osídlení je dnešní Šumava odrazem dlouhodobého působení člověka v horské krajině. Jedním z důkazů jsou četné odlesněné plochy využívané jako louky a pastviny, jež spoluvytvářejí malebný ráz krajiny. Jsou soustředěny převážně do níže položených oblastí šumavského předhůří, ale porůznu rozestety i v horských partiích Šumavy. Zemědělec a lesník po staletí ruku v ruce utvářeli krajinu jako dva rozhodující krajino tvůrci. Nešlo o žádnou idylu, ale o každodenní zápas o základní živobytí. A přesto, nebo právě proto, jejich vztah ke krajině – živitelce nesl z našeho dnešního pohledu prvky udržitelnosti. Hospodář dobře věděl, že po dnešku přijde zítřek a krajina má své limity využití. Dodnes je zde v paměti přísloví, že sedlák šel do lesa kácet, jenom když vyhořel nebo přišel na buben.

Obraz Šumavy z počátku 20. století je ovšem dnes již minulostí i vzhledem k dramatickým politickým změnám v poválečných letech, kdy v příhraniční oblasti došlo k odsunu německého obyvatelstva a vytvoření „železné opony“. Jinak tomu bylo v Pošumaví, kde díky českému etniku kontinuita osídlení zůstala víceméně zachována. Vliv této stálosti osídlení se dnes projevuje mimo jiné i přetrváním tradičních extenzivních způsobů péče o krajinu.

Tato z pohledu zatížení krajiny pozitivně vnímaná extenzita, společně s velkovýrobními technologiemi vyžadujícími řádově mnohonásobně menší počet pracovních sil, než kolik se jich v minulosti z místních přírodních zdrojů živilo, s sebou ale nese i snížení nabídky pracovních příležitostí. Svou roli jistě sehrává i fakt, že časově a fyzicky náročné povolání zemědělce není pro většinu mladé generace přitažlivé. Krajina, tak jako vždy, se opět o něco mění.

„Krajina jeví se nám takovou, jací jsme my sami. Shledáváme v ní to, co do ní odjinud jsme přinesli“.

Josef Váchal

Šumava je biosférickou rezervací

Co má člověk z biosférické rezervace?

Nová omezení veškerá žádná, pakliže si je nestanovíme sami a dobrovolně pro ochranu našeho prostředí. Tato omezení jsou na Šumavě dostatečná již z titulů vyhlášených velkoplošných chráněných území národního parku a chráněné krajinné oblasti.

A přínos? Doposud nebyl, pohříchu, zatím o nic větší. Státní instituce, jež jsou v České republice většinou „správci“, nemají přirozeně žádnou velkou motivaci pro rozvoj, v lepším případě jej umožňují, s cílem získat plusové body pro vlastní ochrannářské aktivity.

Co nám biosférická rezervace nabízí, je širší pohled na život na Šumavě. Umožňuje vidět území ve všech formách jeho života i rozsáhlosti prostorového uspořádání. Ve zdánlivě konkurenčních aktivitách umožňuje nalézat a následně užívat vzájemný prospěch tak, aby vítězové byli všichni zúčastnění. Potenciál biosférické rezervace na Šumavě nebyl dosud příliš využit, proto se ve snaze o její oživení nově na koordinaci aktivit biosférické rezervace podílejí na základě dohody společně RRA Šumava a Správa NP Šumava.

Něco málo historie

Původ myšlenky biosférických rezervací hledejme v organizaci UNESCO Organizaci spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu, jež byla založena v roce 1945 jako bezprostřední reakce na hrůzy právě skončené světové války. Sídlí v Paříži a aktuálně sdružuje 195 zemí. Jejím hlavním

cílem je udržení mezinárodního míru rozvíjením spolupráce v oblasti výchovy, vědy a kultury a prosazování úcty k lidským právům a právnímu řádu. Angažuje se v oblasti vzdělání, přírodních věd, sociálních a humanitních vědách, kultuře a komunikaci a informacích.

Program Člověk a biosféra

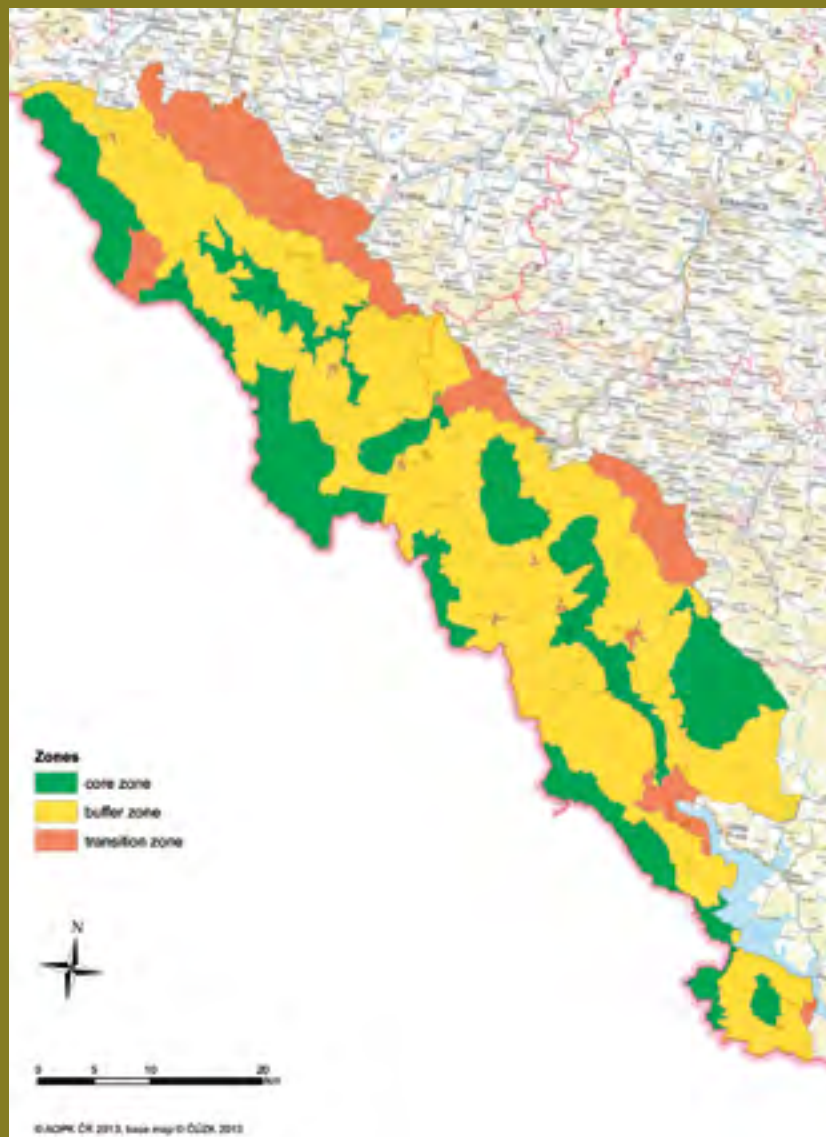
V r. 1970 byl na Generální konferenci UNESCO vyhlášen mezivládní program ekologické spolupráce ve světovém měřítku. Dostal jméno Man and the Biosphere (Člověk a biosféra). Jeho akronym – egyptský kříž – se poté stal symbolem propojeného přístupu v ochraně přírody a v péči o kvalitu životního prostředí.

V úvodním prohlášení dokumentu UNESCO (1971) je uvedeno, že cílem MAB je „rozvinout v rámci přírodních a socio-ekonomických věd základnu pro racionální využívání přírodních zdrojů biosféry a pro zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodním prostředím; předpovídat důsledky dnešních aktivit na zítřejší svět a tím posilovat lidskou schopnost účinně hospodařit s přírodními zdroji biosféry“. Jedním ze základních projektů UNESCO v programu MAB bylo zavedení koordinované světové sítě míst reprezentujících

hlavní ekosystémy planety, v nichž by měly být chráněny genetické zdroje, a ve kterých by zároveň mohl být proveden výzkum těchto ekosystémů, stejně tak jako jeho sledování. Tato místa světové sítě byla pojmenována „biosférické rezervace“. Pojem „biosféra“ se konečně stal běžnou součástí slovníku přírodovědců, sociologů i politiků.

K datu vydání této publikace (6/2015) je do tohoto programu zapojeno 631 míst ve 119 zemích světa.

V České republice jsme dosud vyhlásili 6 biosférických rezervací Křivoklátsko (1977), Třeboňsko (1977), Šumavu (1990), Krkonoše (1992), Bílé Karpaty (1996) a Dolní Moravu (2003). Každá z nich je v něčem jedinečná. Jak již víme, ta naše na Šumavě, aby ochránila lesy, louky, jezera a řeky v typických podmínkách evropských středohor.

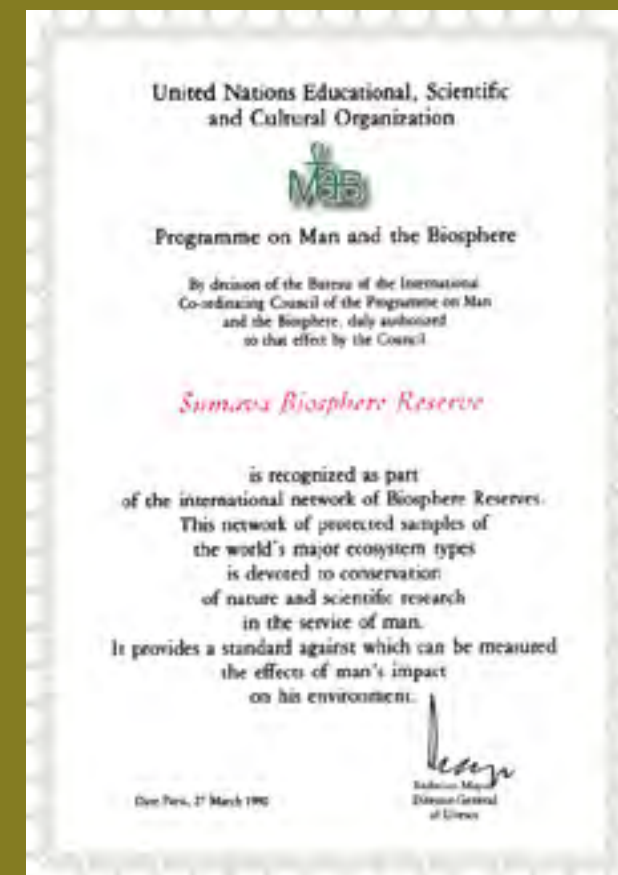
O čem tedy je biosférická rezervace?

Každá světová biosférická rezervace UNESCO byla vyhlášena za účelem plnění tří základních funkcí, jež se vzájemně posilují: ochranné, rozvojové a logistické.

Konkrétně se jedná o:

- ochranu přírodní a kulturní rozmanitosti
- sociálně, kulturně a přírodně udržitelný ekonomický rozvoj
- logistickou podporu výzkumu, monitoringu, environmentální výchovy a vzdělávání

Zvláště důležité je zapojení místních obcí a účast všech zainteresovaných v procesu plánování a péče o celé území biosférické rezervace. Jak vzrůstá počet lidstva a jeho tlak na prostředí, je stále více zřejmé, že člověk v biosférických rezervacích hraje důležitou úlohu. Roli šetrného hospodáře v krajině, rozumného uživatele přírodních statků i krajinotvůrce. Pro uchování přírodní rozmanitosti je místní zemědělec nenahraditelný. Současný evropský systém ochrany přírodní rozmanitosti NATURA 2000 na tomto faktu staví zcela. Ale vraťme se k biosférické rezervaci.

Žádný strach ze zonace

Každá biosférická rezervace je rozdělena do tří hlavních zón:

- jádrové zóny – je určena pro ochranu přírody, monitoring a nedestruktivní výzkum
- ochranné zóny – obklopující nebo přiléhající k jádrové zóně, je určena pro aktivity slučitelné se šetrnými ekologickými postupy
- přechodové zóna – pro aktivity, kde lidé společně usilují o udržitelné užití přírodních zdrojů

Pouze jádrová oblast vyžaduje zvláštní právní ochranu a tudíž je ideální její překryv s chráněným územím jako je přírodní rezervace nebo národní park.

V našem šumavském příběhu hraje zonace biosférické rezervace podobnou roli, kdy vedle nejceněnějších přírodních oblastí národního parku jsou do jádrové zóny začleněny i nejceněnější oblasti chráněné krajinné oblasti, např. oblasti Boubína a Královského hvozdu.

Tento způsob zonace je uplatněn v mnoha geografických a kulturních podmínkách světa a je jedním z nejsilnějších bodů konceptu biosférické rezervace MAB, usnadňující začlenění chráněných oblastí do širší krajiny.

Jsme tu doma

Koncept biosférické rezervace – udržitelné soužití člověka s přírodou – je zcela závislý na udržení lidí na Šumavě.

Tradiční způsoby obživy vycházející z využívání přírodních zdrojů (zemědělství, lesnictví), ale i mnohá řemesla zpracovávající přírodní suroviny (skláři, tkalci) a mnohé služby s nimi spojené (kováři, sedláři, provazníci) jsou na ústupu nebo již vymizely úplně. Mnoho nabídek nenabízí ani průmysl, jež je s ohledem na nízkou hustotu obyvatelstva záležitostí měst vně biosférické rezervace a není vzhledem k dopravním vzdálenostem pro místní lidi většinou zajímavý.

Způsobem jak udržet mladé lidi v šumavské krajině (biosférické rezervaci) je nalezení dostatečně atraktivní nabídky pracovních příležitostí. Přírodní prostředí, jakkoli je pozitivně vnímáno, není pro udržení života na venkově samo o sobě dostatečné, ale potenciál jeho využití je obrovský. Práci zemědělců a lesníků nijak nesnižuje, že místo prodeje přírodních produktů se nově prodávají i prožitky. Cestovní ruch a služby s ním spojené je hospodářským odvětvím, jež jako způsob obživy místních obyvatel převládá v obcích uvnitř národního parku. Odlišná je situace vně národního parku v chráněné krajinné oblasti, kde tradiční způsob venkovské obživy dosud převažuje. Právě zde je největší potenciál pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu, jakožto doprovodné hospodářské aktivity.

Prožít krajinu, udržet život

Počet pobytových dní, jež stráví hosté v národním parku, je odhadem blízky dvěma miliónům, další statisíce dnů stráví hosté v chráněné krajinné oblasti. Na rozdíl od ubytovacích a stravovacích služeb, které jsou primárně předmětem zájmu soukromých subjektů, je nabídka pobytových volnočasových aktivit zajišťována převážně veřejno-právními subjekty, nezřídka neziskovými. Přes nesporný nárůst počtu návštěvníků je Šumava díky své rozloze stále destinací s aktivitami ekologicky únosnými pro přírodu. Asi nikde v celých Čechách nepotkáte tolik cyklistů nebo v zimě běžkařů, jež využívají hustou síť lesních cest a silniček, pozůstatek z předchozího způsobu využívání území. A právě zde se nabízí potenciál přívětivé krajiny širší biosférické rezervace s nespočtem značených i neznačených cest a pěšin, malebných vesniček s místními hospůdkami...

Hosté vítáni

V území BR Šumava se díky mnoha rozličným subjektům odvíjí nespočet aktivit cestovního ruchu, jež svým charakterem naplňují poslání biosférické rezervace. Jenom všechny vyjmenovat daleko přesahuje možnosti této brožury, proto jsou uvedeny pouze některé z nich.

„Vlajkovou lodí“ usnadňující hostům orientaci při hledání kvality je projekt značení regionálních výrobků a služeb ŠUMAVA originální produkt®, www.regionalni-znacky.cz, jehož realizaci zajišťuje Regionální rozvojová agentura Šumava, jeden ze dvou koordinátorů Biosférické rezervace Šumava.

Turistická informační centra na Šumavě, nehledě na to, zda jsou provozována státem, obcemi, nevládními organizacemi nebo privátní sférou, se starají o to, aby se hosté na Šumavě cítili jako doma, ale stále častěji směřují své aktivity i na obyvatele Šumavy. O tom, že BR Šumava není jenom přírodní, ale zároveň i neméně bohatou kulturní oblastí, přesvědčují stovky kulturních akcí uváděných na stránkách www.isumava.cz nebo www.sumavanet.cz. Svým umístěním plošně po celé Šumavě připomínají, že historicky dané kulturní těžiště je právě po okrajích biosférické rezerva-

vace, jež v širším šumavském měřítku vyrovnává „převahu“ přírody v centrální části biosférické rezervace. Správa NP a Šumava (www.npsumava.cz), druhý z partnerů Biosférické rezervace Šumava, vedle péče o přírodu národního parku nabízí ve svých mnoha zařízeních zprostředkování přírodních prožitků. Za všechny jmenujme Sovinec u Borových Lad nebo naučnou stezku Soumarské rašeliniště. Na své hosty se již těší nové areály s volnými výběhy vlků u Srní nebo jelenů u Kvildy. Po celé léto jsou hostům k dispozici Zelené autobusy křižující v létě Šumavu. Průvodci Šumavou jsou rovněž aktivitou, v jejichž

organizaci se postupně uplatňuje širší pohled biosférické rezervace. V historii lyžování si Šumava v ničem nezadá s Krkonošemi. Aby byli spokojeni i dnešní hosté a domácí lyžaři, o to region dlouhodobě usiluje v projektu Bílá stopa na Šumavě, www.bilastopa.cz. S filosofií biosférické rezervace se dobře snází i Via Nova, nová poutní cesta ve starých šlépějích. Evropská poutní cesta 21. století vede z bavorského Vilshofenu do naší Svaté Hory u Příbrami. Sami nebo s průvodcem, na pouti k sobě samotnému.

Očarování Šumavou

Básníci, skladatelé, malíři a mnozí jiní umělci byli a snad stále ještě jsou Šumavou okouzleni. Téměř každý Čech zná příběh o zrodu Smetanovy symfonické básně Vltava snad tam někde u Čěnkovy Pily nad Rejštejnem. Klostermanna, Stifftera, Váchala, ale i umělce současné oslovila divokost přírody v dnešním národním parku, ale také, a nikterak méně, umírněnost a malebnost Pošumaví (namátkou – malíře Maxmiliána a Aloise i sochaře Josefa Boháčovy, bratry rodem z Volyně, husineckého malíře Josefa Krejsu či píseckého malíře Jiřího Řeřichu a mnohé další).

Do života na staré Šumavě, bytostného propojení šumaváků s okolní přírodou, můžeme i dnes nahlédnout díky zachovanému jedinečnému archivu fotografa Josefa Seidla z Českého Krumlova.

Uchovat co možná nejvíce z hmotného i duchovního kulturního odkazu Šumavy je jedním z cílů biosférické rezervace.

Vitální krajina

V biosférické rezervaci hledejme vše, co národní park se svým zaměřením na přírodu objektivně nemůže poskytnout nebo nabízí jenom v malé míře. Vedle krajinných monumentů jako jsou hrady, zámky, tvrze a jiní svědkové „velké“ minulosti Šumavy jsou to četné kaple, boží muka, kříže, ale také historické způsoby využívání krajiny jako klauzy, kanály, skluzy, cesty, jež dotvářejí detail krajiny. Koneckonců, celá krajina Pošumaví je jeden velký kulturní projekt, o čemž svědčí i nespočet nejrůznějších akcí využívajících a rozvíjejících kulturní dědictví Šumavy.

Téměř vše z kulturního aspektu je využitelné pro cestovní ruch, ale snad ještě důležitější je kulturní význam pro místní lidi, prohloubení pocitu sepětí s krajinou.

Společně i přes hranice

Biosférická rezervace Šumava přímého přeshraničního partnera v podobě biosférické rezervace na bavorské straně nemá. Biosférická rezervace Bavorský les, vyhlášená v roce 1981 v tehdejší rozloze Národního parku Bavorský les 133 km², byla v roce 2007 zrušena. Rozšířením Národního parku Bavorský les v srpnu 1997 se biosférická rezervace stala menší než nově zvětšený národní park a při soustředění se na udržení vysokého standardu péče o národní park se v regionu již nenašla shoda potřebná k podobným krokům v biosférické rezervaci.

Nejpřirozenějším přeshraničním partnerem Biosférické rezervace Šumava je Přírodní park Bavorský les, jehož orientace na podporu vyváženosti přírodních a kulturních aspektů krajiny širšího Bavorského lesa je tím, co jej spojuje s biosférickou rezervací Šumava.

Národní park Bavorský les je v rámci projektu Biosférické rezervace Šumava především přeshraničním partnerem Národního parku Šumava při sdílení společné odpovědnosti za uchování přírodního dědictví ve společném šumavském prostoru.

Podporovateli myšlenky udržitelného života a významnými partnery v přeshraniční komunikaci jsou nevládní organizace. V úsilí o naplnění myšlenky udržitelného života člověka v krajině jsou častými partnery na obou stranách hranice malé spolky. Vedle přírody je to často právě kulturní aspekt, jež partnery spojuje. Nejinak je tomu například u bavorského KuLaMu nebo obou partnerských spolků Karla Klostermanna.

K sousedům bez bariér

Nebýt nastupujících problémů s migrací z prostoru vně Evropy, zdálo by se, že hraniční přechody jsou ve sjednocené Evropě přežitkem a jejich role je redukována na pomoc při řešení regionálních témat, jako je např. společná ochrana zvláště cenných přírodních celků, v našem případě Šumavy a Bavorského lesa. Cesty ke kompromisu bývají dlouhé. Nalézt vyhovující řešení pro ochranu přírody a zároveň zajistit dostatečné propojení obou území na Šumavě trvá již dvacet pět let. Vhodnou společnou platformu pro jednání o shodě nabízí právě biosférická rezervace.

Nationalpark Bayerischer Wald

Jeden z nejuznávanějších evropských národních parků vznikl v roce 1970 a do dnešní výměry 242 km² byl rozšířen v roce 1997. Pod heslem „Přírodu nechat být přírodou“ se zde horský les vyvíjí bez lidských zásahů, což je v podmínkách jinak hustě zalidněné střední Evropy zcela jedinečné.

Přijetí myšlenky člověkem neovlivňované přírody místními lidmi je dlouhotrvajícím procesem, jenž není ani dnes u konce. Národní park si musel své místo obhájit svým nesporným ekonomickým přínosem pro region. Ekonomický efekt plynoucí z návštěvnosti chráněného území byl a dodnes je jeden z nejdůležitějších argumentů existence národního parku a důležitým základem pro vztah Správy národního parku a místních obyvatel.

Naturpark Bayerischer Wald

Nejpřirozenějším přeshraničním partnerem Biosférické rezervace Šumava je Naturpark Bayerischer Wald, jehož orientace na podporu vyváženosti přírodního a kulturního aspektu v krajině širšího Bavorského lesa je tím, co jej bytostně propojuje s biosférickou rezervací Šumava. Od roku 1967 funguje na spolkovém principu na 2 780 km² krajiny mezi Dunajem a vysokými polohami Národního parku Bavorský les.

Ze šesti informačních center přírodního parku je zřejmě nejznámější Sluneční dům ve Zwieslu. Nejnovějším střediskem se pyšní na vlakovém nádraží v Bavorské Rudě, kde návštěvník získá informace o rozsáhlém přeshraničním území mezi Dunajem a Vltavou s jeho velkoplošnými chráněnými územími a možnostech, jež hostu nabízí.

Poznání hrou

Nabídka výchovných a poznávacích aktivit o přírodě je na Šumavě snad nejbohatší v celé České republice. Rozhodující měrou se na ní podílí Správa národního parku Šumava, ale v poslední době se svými aktivitami přidávají i nestátní organizace. Dvě pobytová centra ekologické výchovy Správy NP ve Stožci a Horské Kvildě doplňuje svojí nabídkou většina informačních středisek. Na programech ekologické výchovy pro děti i dospělé se podílí řada nevládních neziskových organizací, jež svým přístupem rozšiřují pohled na mnohé otázky života diskutované na Šumavě. Důležitá je přeshraniční spolupráce s obdobnými zařízeními na bavorské straně a zejména využívání až neskutečné nabídky obou bavorských chráněných území. Specializovaná zařízení ekologické výchovy (Wildniscamp am Falkenstein, Jugenwaldheim...) se doplňují s přímým přírodním prožitkem (Seelensteig, Waldspielgelände am Spiegelau, Schachten und Filze...). Vyjma občasně jazykové bariéry zde jiné hranice již nejsou.

Věda pro přírodu, příroda pro vědu

Biosférické rezervace jsou po celém světě vyhlašovány s cílem být výukovými laboratořemi udržitelného rozvoje, přinejmenším v jejich trvale osídlených částech. Podpora tradic a inovativní přístupy nejdou proti sobě, inovace často vycházejí z místních zkušeností. Velmi důležitá je spolupráce s vysokými školami, výzkumnými a vývojovými institucemi a obecně celou odbornou sférou. Vedle prostoru pro základní výzkum je biosférická rezervace zejména vhodnou přírodní laboratoří pro studenty. Mnohé dnes uplatňované špičkové technologie jsou odpozorovány z přírody, z vlastností zvířat a rostlin. Příkladem může být celý vědní obor bionika, jejíž hlavní náplní je vytvořit co nejužší vzájemnou vazbu mezi biologií a technikou s přirozenou vazbou na další obory biologie. Kde jinde než v biosférické rezervaci by měly být ověřovány nové špičkové technologie v udržitelné sounáležitosti s přírodním prostředím. Blízkost Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích stejně jako Západočeské univerzity v Plzni je bezesporu vzájemnou výhodou pro region i akademické instituce.

Dobrá adresa pro život

Při narůstajícím tlaku člověka na přírodní prostředí, v době, kdy se národní parky se svojí jedinečnou přírodou stávají stále více ohroženějšími, se biosférická rezervace jeví jako ideální nástroj pro modelové soužití člověka s přírodou. Je to právě ona vyváženost, jež v rozsáhlém šumavském prostoru s pokorou umožňuje co nejméně rušený přírodní vývoj v jedněch místech a v dalším území udržitelné užití přírodních zdrojů ve prospěch místního člověka, hospodáře.

Ani sebelépe spravovaná biosférická rezervace však Šumavu sama o sobě nespasí. Hrozba, že krajina se zúží na pouhý prostor pro budovatelské aktivity několika vyvolených, z nichž místní posbírají stejně jenom drobty, není při nestabilitě české politické scény až tak nereálná. Na druhé straně mnoho místních podnikatelů již ví, že vlídná krajina s nabídkou udržitelných aktivit

přiláká hosty území mnohem jistěji. Stejně jistou se jeví sázka na přeshraniční spolupráci, jejíž potenciál není zdaleka vyčerpán. Tak jako je pozitivně vnímána přírodní rozmanitost, je neméně žádoucí posilovat rozmanitost kulturní.

Na projekty vybavení území, jež respektují místní krajinu, dobře slyší evropské fondy, ale vzhledem k patronaci UNESCO se otevírají i další finanční možnosti. Biosférickým rezervacím prostě patří budoucnost. Čím více se lidé stěhují do měst, tím častěji z nich utíkají, a proč ne právě k nám, nabídneme-li něco jiného, než čím žijí celý týden, rok. Nabídka typických místních produktů a služeb je možná tím, proč by se k nám měli vracet anebo tu v naší krajině i zůstat a společně přispět k naplnění motta naší biosférické rezervace „Dobrá adresa pro život“. Pro přírodu i člověka jako její nevydělitelnou součást.

Deset Pro Biosférickou rezervaci Šumava

Šance pro budoucnost regionu

Širší náhled na území

Prostor pro přírodu i kulturu

Uchování přírodní rozmanitosti

Udržení kulturního dědictví

Účast v celosvětové síti biosférických rezervací

Sdílení zkušeností v rámci sítě

Podpora kulturní pestrosti

Laboratoř udržitelného rozvoje

Dobrá adresa pro život

Biosférická rezervace Šumava v datech*

1670 km² je rozloha vlastní biosférické rezervace (BR), dalších 800 km² činí katastry obcí vně BR, jež s ní přímo souvisí

30 tisíc obyvatel žije v BR a na její hranici

40 tisíc obyvatel žije vně BR v bezprostředním kontaktu s jejím územím

70 tisíc obyvatel žije v 55 obcích a vojenském újezdu Boletice širšího území BR 2 450 km²

18 obyvatel / km² je průměrná hustota osídlení uvnitř BR

50 obyvatel / km² je průměrná hustota osídlení v území přiléhajícím vně k BR

28 obyvatel / km² je průměrná hustota osídlení v širším území BR jako celku

* (veškeré uváděné údaje jsou rámcového charakteru)

Tato brožura byla vydána s cílem podpořit základní povědomí o Biosférické rezervaci Šumava a jejím potenciálu pro udržitelný život na Šumavě. Na rozdíl od rozsáhlé a datově nabitě publikace Biosférické rezervace České republiky, Jan Jeník a kol., Empora, Praha 1996, jejíž součástí bylo pojednání o Šumavě, se tato nesnaží o vyčerpávající přehled taxonů a veškerých relevantních dat. Její datový přínos je nesrovnatelně skromnější, mnohem spíše se zaměřuje na souvislosti, pro něž byla již před čtvrt stoletím Šumava prohlášena biosférickou rezervací UNESCO. Čtenářům děkujeme za laskavou shovívavost, s níž tento příspěvek přijmou.

Ing. Vladimír Silovský
Biosférická rezervace Šumava – Dobrá adresa pro život

Vydala Regionální rozvojová agentura Šumava o.p.s.
Fotografie: Vladislav Hošek, Monika Kyticová, Vladimír Silovský, Josef Štemberk
Grafika: Kolář & Kutálek – grafické studio
Tisk: Dragon Press s.r.o., Klatovy
Stachy 2015

www.br-sumava.cz

EVROPSKÁ UNIE / EUROPEISCHE UNION
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ /
EUROPÄISCHER FOND FÜR REGIONALE ENTWICKLUNG
INVESTICE DO VAŠÍ BUDOUCNOSTI / INVESTITION IN IHRE ZUKUNFT

